

Stefan Przybylski

"The People of the Sierra" J. A. Pitt-Rivers, London 1955; "Village on the Border", Roland Frankenberg, London 1957 : [recenzja]

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 13/1, 270-272

1959

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

narodowe, konflikty rasowe i kolonializm, konflikty w przemyśle i rolnictwie (15 ostatnich pozycji w bibliografii, wydanych w drugiej połowie r. 1954, w czasie opracowywania książki, podano bez uwzględnienia tego podziału rzeczowego).

Olgierd Wojtasiewicz

SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA I GRUPY SPOŁECZNE

J. A. Pitt-Rivers, *THE PEOPLE OF THE SIERRA*. London 1955, ss. 232. Roland Frankenberg, *VILLAGE ON THE BORDER*. London 1957, ss. 163. Obydwie wymienione książki to monografie społeczno-antropologiczne, których przedmiotem są cywilizowane, jakkolwiek w pewien sposób zamknięte i wyizolowane, współczesne społeczności wiejskie. J. A. Pitt-Rivers w Hiszpanii, a Ronald Frankenberg w Wielkiej Brytanii po raz pierwszy zastosowali metody i pojęcia antropologii do badań życia społecznego wiosek europejskich. W Ameryce dziedziną antropologii kulturalnej, poświęconą badaniu lokalnych małych społeczności, a w szczególności społeczności wiejskich, zajmuje się od dawna m. in. R. Redfield, którego cywilizowane społeczności interesują na równi z „pierwotnymi”. Na gruncie europejskim jednak ten dział badań stanowi nową dziedzinę. Obie omawiane tu prace podejmują w oparciu o materiał monograficzny wiele problemów poruszanych przez Redfielda w teoretycznych rozważaniach zawartych w jego ostatnich pracach. Przedmiotem badań antropologii społecznej jest układ obiektywnych stosunków społecznych, a metoda — obserwacja bezpośrednia jednostek ludzkich, tworzących te układy. Metody antropologii społecznej w zastosowaniu do społeczeństw cywilizowanych (w obydwu omawianych monografiach) przyniosły duże korzyści poznawcze i praktyczne.

Książka *The People of the Sierra* powstała w wyniku kilkuletniego pobytu autora w wiosce-miasteczku Alcala, położonym w górach południowej Hiszpanii. Miasteczko liczy około trzech tysięcy mieszkańców. Badania główne oparte były na metodzie obserwacji kierowanej, która — choć nadaje się wyłącznie do badania małych społeczności — objęła problematykę o ogólniejszym, nie wyłącznie lokalnym znaczeniu.

System polityczny i strukturę społeczną oraz związane z nimi pojęcia, system fiskalny i prawny, kult religijny, instytucje sądowe, szkolnictwo, służbę zdrowia, podział klasowy — bada autor jako elementy stosunków osobistych między jednostkami zbiorowości Alcala, umożliwiając szczegółowe rozwiązanie problemów ważnych i aktualnych również dla szerszych społeczności.

Monografia przedstawia strukturę społeczną Alcala. Autor we wstępie definiuje termin „struktura społeczna” jako system czynności lub instytucji. „Społeczeństwo nie jest zbiorem osobników, lecz systemem stosunków społecznych” (s. XIII).

Badanie jakiegokolwiek społeczności wymaga rozwiązania dwóch problemów. Pierwszy to określenie, co wewnątrz badanej społeczności jest systemem stosunków społecznych. Drugi to ustalenie, jakie jest oddziaływanie danej społeczności jako części większej całości, np. prowincji czy kraju, i jaki jest jej stosunek do innych podobnych społeczności sąsiedzkich.

Rozwiązaniu tych problemów poświęcone są dwa pierwsze rozdziały książki. Dalsze rozdziały omawiają zagadnienia wewnętrznych związków i stosunków społecznych w kategoriach różnych wartości i instytucji sklasyfikowanych jako: ekonomiczne, obyczajowe, polityczne, prawne i moralne. Autor analizował, jakie znaczenie dla ludzi

z Alcala ma własność, stan, płeć, rodzina, autorytet polityczny, prawo, moralność, religia. Ustalił, że wartości te nie są powszechnie i jednoznacznie przyjmowane przez wszystkich członków zbiorowości, jak to ma miejsce np. w społecznościach prymitywnych. Stosunek jednostki do wartości zależy od jej wykształcenia i pozycji w strukturze społecznej. Różnice w pojmowaniu wartości są źródłem konfliktów społecznych wewnątrz badanej zbiorowości, a formy ich rozładowywania określają charakterystyczne cechy struktury społecznej Alcala.

Istotę najpowszechniej przejawiającego się konfliktu społecznego w Alcala sprowadził autor do rozbieżności między żądaniami społeczności lokalnej i władz centralnych kraju, sugerując, że jakkolwiek rozwiązanie tego problemu jest jedynie lokalne, to sam problem ma ogólne znaczenie socjologiczne, gdyż występuje we wszystkich państwach scentralizowanych. Praktyczną użyteczność swojej monografii widzi autor w tym, że rozwiązanie problemów społecznych, przedstawione w odniesieniu do opisanej sytuacji, może być uzyskane we wszystkich sytuacjach analogicznych.

Książka ma również znaczenie dla poznania kultury Andaluzji, przedstawia bowiem typowe elementy folkloru, np. walkę byków, praktyki magiczne, popularne wierzenia i tradycje.

Ciekawą tę monografię kończy autor dodatkiem, w którym odwołując się do historii usiłuje wytłumaczyć charakter społeczny Andaluzji, a w szczególności zajmuje się powstaniem tam ruchu anarchistycznego w XIX w.

Village on the Border zawiera opis życia społecznego wioski walijskiej, dokonany metodą antropologii społecznej. Autor przyjął dla wioski nazwę Pentrediwaith, co w języku walijskim oznacza „wioska bez pracy”. W pierwszym rozdziale autor przedstawił historię wioski oraz jej stosunek do innych lokalnych społeczności Anglii i Walii. Następne rozdziały analizują strukturę społeczną wsi.

Wioska, położona na granicy Walii i Anglii, zjednoczona pokrewieństwem i przyjaźnią, a podzielona na kliki i sekty, tworzy społeczność walczącą o utrzymanie własnych tradycji, obyczajów i odrębności zagrożonych przez industrializm angielski, unifikacyjne tendencje zewnętrznego świata i formy rozrywek dostępne jednostkom. Nazwy „wioska bez pracy” użył autor dla uwypuklenia braku w tej społeczności więzi pracy. Mężczyźni z wioski pracują w fabrykach pobliskich angielskich miast przemysłowych. Kobiety przebywają stale w wiosce. Brak więzi pracy uczynił autor punktem wyjścia i podstawą całej analizy społecznego życia wsi. Życie wsi jako społeczności wyraża się głównie w organizacji wypoczynku i aktywności zabawowej, w organizacji klubu piłki nożnej, komitetach karnawałowych, w chórze wiejskim, w orkiestrze dętej i zespołach dramatycznych. Działania te są symbolem istnienia wsi jako społeczności wyodrębnionej spośród innych wspólnot sąsiedzkich.

Analiza tych form aktywności wykazała ścisły związek między ich sukcesem lub upadkiem a wewnętrznymi konfliktami grup i jednostek tworzących społeczność wioski.

Jeśli w wyniku tych konfliktów i tarć wieś jako społeczność nie rozpada się, jest to rezultat jednoczenia się wszystkich jej członków w poszukiwaniu ciągle nowych form działalności. Zjawisko to, zdaniem autora, występuje we wszystkich wspólnotach społecznych i jest podstawowym warunkiem istnienia tych wspólnot. Autor monografii obserwuje jednak proces spadku zainteresowania nowymi formami wspólnej aktywności w badanej wiosce. Podkreśla przy tym zjawisko presji generacji starszych, wywieranej na generację młodszych w celu zainteresowania jej formami zbiorowej aktywności wsi.

Analiza życia badanej wsi skłania autora do przypuszczeń, że ciągle odradzanie

się nowych form działalności społecznej może dokonywać się tylko w oparciu o proces pracy. Dlatego wkrótce może nadejść dzień, gdy Pentrediwaith przestanie być wsią jako społeczność i stanie się zbiorem domów mieszkalnych zindywidualizowanych jednostek pracujących w sąsiednich miastach.

W obu omówionych monografiach występują wyraźnie momenty odróżniające antropologię kulturalną czy społeczną wkraczającą na grunt społeczeństw cywilizowanych od jej zastosowań w społeczeństwach pierwotnych. Te momenty to przede wszystkim powiązanie małej społeczności z wielkim społeczeństwem, to historyczne perspektywy rozwoju narzucające się w badaniach kręgu cywilizacji, a niemal nieuchwytny wśród ludów o niepiśmiennej kulturze. Do momentów tych należy także problem większej złożoności struktury społecznej, większego zróżnicowania postaw.

Z porównawczego punktu widzenia szczególnie zainteresowanie czytelnika polskiego budzi książka Frankenberga, gdyż poruszana w niej problematyka zbliża się bardzo do zagadnień, wobec których wzmoczone tempo industrializacji stawia obecnie niejedną podmiejską wieś polską, stającą się również „wioską bez pracy”.

Stefan Przebylski

Gérard Duplessis — *Le Guénel, LES MARIAGES EN FRANCE. ÉTUDE DÉMOGRAPHIQUE*. Thèse de doctorat présentée et soutenue le 13 décembre 1951. 1954, Librairie Armand Colin Paris, ss. 196. Jest to praca doktorska wydana przez Wydział Prawa Uniwersytetu Paryskiego.

Autor sam zastrzega się we wstępie, że ujęcie tematu jest raczej opisowe, nie wyjaśniające, i że praca stanowić może raczej źródło do wydobycia pewnej problematyki niż próbę określonej syntezy. Podtytuł pracy brzmi skromnie: „Studium demograficzne”. Trzeba przyznać, że autor pozostał tej skromności ujęcia wierny do końca.

Praca składa się z rozdziału wstępnego i dwu części. Wstęp omawia zagadnienie małżeństw we Francji u schyłku ancien régime'u; część pierwsza — ewolucję ilości zawieranych małżeństw i osób bezziennych w całej Francji na przestrzeni drugiej połowy XIX i pierwszej połowy XX w.; część druga, poświęcona „geografii” małżeństw, zawiera analizę ilości zawartych związków małżeńskich w poszczególnych departamentach Francji.

Źródłem pracy są dane statystyczne, zaczerpnięte z roczników statystycznych, z czasopisma „Population” względnie z innych wydawnictw.

W rozdziale wstępnym mówi się o tym, że małżeństwo francuskich klas szlacheckich i burżuazyjnych charakteryzowała pod koniec XVIII w. bardzo duża ilość posiadanych dzieci, z których przeważnie tylko jeden syn żenił się i zakładał nową rodzinę. Pozostali synowie bądź wstępowali do stanu duchownego, bądź szli do wojska — co przeważnie także było związane z zachowaniem celibatu.

Zarówno w klasie burżuazyjnej, jak i chłopskiej małżeństwo z miłości stanowiło wyjątek. O małżeństwie dzieci rozstrzygał w sposób całkowicie autorytatywny ojciec — głowa rodziny. Ci spośród młodych wieśniaków, którzy nie mogli się ożenić, z reguły stawali się wędrownymi żebrakami. Dużo było w tym okresie dzieci nieślubnych. Pod koniec tego okresu natomiast występuje już coraz częściej regulacja potomstwa przez stosowanie środków antykoncepcyjnych.

Po tym krótkim wstępie opisowym autor przechodzi do przedstawienia i skomentowania danych statystycznych. Materiał statystyczny ilustruje stosunek ilości małżeństw